

ALÓRE

Vol. 14 2004

**ILORIN
JOURNAL
OF THE
HUMANITIES**

ISSN 0794-455

ALÓRE
ILQORIN JOURNAL OF THE HUMANITIES

Vol. 14, 2004

ISSN 0794-445

Cover Design:
S. E. Ododo

Alóre: Ilorin Journal of the Humanities publishes papers of about 6000 words from any relevant discipline in the humanities. The journal is published in English but contributions may be made in other languages. For details, see Notes for Contributors.

© Faculty of Arts, University of Ilorin, Ilorin, Nigeria, 2004.

Editor: Dr. Sunday Enessi Ododo

Editorial Board:

Dr. H. I. Olagunju, Dr. R. A. Olaoye, Dr. I. O. Sanusi,
Dr. O.' Bariki and Dr (Mrs.) E. R. Isibor

Published by the Faculty of Arts, University of Ilorin once a year.

Subscription Rates:

Per Annum	USA	CANADA	UK	EUROPE
Individuals:	\$18 ⁰⁰	C\$30 ⁰⁰	£12 ⁰⁰	\$18 ⁰⁰
Institutions:	\$25 ⁰⁰	C\$38 ⁰⁰	£20 ⁰⁰	\$25 ⁰⁰

All orders and remittances should be sent to The Editor, *Alóre: Ilorin Journal of the Humanities*, Faculty of Arts, University of Ilorin, Ilorin, Nigeria.

̀NJẸ̀ ÀGBỌSỌ NI ÌSÀRÉ YORÙBÁ BÍ?

'Layò Ògúnlọlá

Department of Linguistics and Nigerian Languages,
University of Ilorin, Ilorin, Nigeria.

̀Ifáàrà

Kariaye

ni ọ̀rọ̀ lítíréşò, ẹ̀lẹ̀kajẹ̀ka sì ni pẹ̀lú. Láwùjọ Yorùbá, a lẹ̀ tọ̀ka sí ìtàn-àròsọ, ewì àti eré-oníşẹ gẹ̀gẹ̀ bí ẹ̀ka lítíréşò tí ó wà tí gbogbo wọn sì n ẹ̀ ẹ̀fihàn àwùjọ Yorùbá dẹ̀nudẹ̀nu. Tí a bá gbé gbogbo wọn lẹ̀gbẹ̀ẹ̀kẹ̀gbẹ̀ẹ̀ pẹ̀lú ara wọn, kò lẹ̀ sí ìsoro láti dá ọ̀kan mò yàtò sí ẹ̀kejì, şùgbọ̀n ìyàlẹ̀nu ló jẹ̀ pé tí tí di àkókò yìí, ọ̀pọ̀ ni kò mò ìyàtò láàarin àwọn ẹ̀ka lítíréşò Yorùbá tí a n wí wọ̀nyí, pàápàá ọ̀rọ̀ ewì tó tun pín yẹ̀lẹ̀yẹ̀lẹ̀.

Ohun tí a fẹ̀ gbése nínú işẹ̀ yìí ni kí a wo ÌSÀRÉ gẹ̀gẹ̀ bí ìsòrí kan pàtẹ̀kì lára ewì Yorùbá, a ó sì tún fẹ̀nuba àbá àbùdá tí àwọn onímò Yorùbá gbogbo ti dá nípa ìsàré èyí tó mú un yàtò sí irúfẹ̀ ohùn ẹ̀nu Yorùbá tó kù. Lẹ́yìn nàà, a ó gbìyànjú láti wò bóyá àkọ̀sọ̀rí lásán ni ohun tí a mò sí ÌSÀRÉ, bóyá pẹ̀lú ìrànłọ̀wọ̀ ọ̀ògùn ìşọ̀yẹ̀ ni a fi n rántí rẹ̀ gẹ̀gẹ̀ bí Babalọ̀la (1981:9) se sọ pé nínú ìwádìí tí ọ̀un ẹ̀ lẹ̀nu Asùnjálá kan (kò dárúkọ̀ rẹ̀) asùnjálá nàà sọ pé “ọ̀ògùn ìşọ̀yẹ̀ ni àwọn máa n lò kí àwọn lẹ̀ máa rántí ohun tí àwọn ti kọ̀ dáadáa, ẹ̀un nàà ló tún n mú kí àwọn lẹ̀ gbé ìjálá tuntun jáde”.

Nítòrí nàà, lára èrò̀ngbà işẹ̀ yìí ni láti ẹ̀ àgbéyẹ̀wò fínńífínńí, ohun tí àwọn onímò bíi Fergusson (1961:40) sọ nínú *Aristotle's Poetics* pe:

Verbal Artists are persons who by conscious art or mere habit imitate and represent various objects through the medium of colour and form or again by the voice ... the imitation is produced by rhythm language or harmony either singly or combined.

Lítirésò alohùn yàtò sí aláqòsílè nítorí pé a máa ní rí ìmòlára ohùn, ìsesí, ìwòhùn, ìmòlára àwọn ònwòran àti onírúurú ọ̀nà tí òṣèré lítirésò gbà ní gbé ìseré yọ, èyí ló mú kí lítirésò àpilẹ̀kọ̀ dàbí òjìjì ìrírí òṣèré àti àwọn ònwòran lásán.

A lè sọ pé lítirésò àpilẹ̀kọ̀ jẹ́ ohun tuntun nítorí pé kò sí àkòsílè lítirésò Yorùbá kí èdè Yorùbá fúnra rẹ̀ tóó di kíkọ̀ sílẹ̀ nípa akitiyan àwọn ajíyìnṣere ọ̀mọ̀lẹ̀yìn Jẹ́sù bíi Bowdich tó ṣe àtòjọ̀ iwée gbédègbéyò ní 1819 kí Kilham tó tẹ́lẹ̀ ní 1828, Clapperton ní 1829 àti John Raban ní 1830 sí 1832. Samuel Àjàyí Crowther ló bèrẹ̀ kíkọ̀ èdè Yorùbá sílẹ̀ pẹ̀lú ìtumò apákan Bibélì sí èdè Yorùbá, ẹ̀ka lítirésò Yorùbá tí a sì kọ̀kọ̀ kọ̀ sílẹ̀ ni EWÌ ní 1839 àti 1848' nígbà tí ìtàn àròsọ̀ àkọ̀kọ̀ (ìtàn Èmi Sẹ̀gilqlá) láti qwọ̀ I.B. Thomas jáde ní 1830. Eré onítàn lo gbéyìn. Ni 1958 ni Adébóyè Babalọ́la kọ̀ *Pàsán Sìnà*.

Nínú ìsòrí àkọ̀kọ̀ (EWÌ) ni ÌSÀRÉ wà sùgbọ̀n kò sí èyí tí àbùdá lítirésò tí a mẹnùbà sáájú kò bá lára mu ó kàn jẹ́ pé èdè rinlẹ̀ nínú ọ̀kan ju èkejì lọ̀ ni.

Oríṣíríṣi ọ̀nà ni àwọn onímò ti gbà ki ohun tí a ní pè ní ÌSÀRÉ àti láti wá ọ̀nà tí a lè fí yà á sọ̀tọ̀ sí àwọn irúfẹ́ ewì Yorùbá tó kù. Lára àwọn tí a lè dárúkọ̀ ni Ulli Beier àti Gbàdàmọ̀sì (1959) tí wọn sọ̀ pé:

Yoruba poetry is classified not so much by the contents or the structure but by the group of people to which the reciter belongs and the techniques of recitation which he employs.

Kíí ṣe ààtò ewì tàbí ìhun rẹ̀ bí kò ṣe ẹ̀yà eléré ti akéwì jẹ́ pẹ̀lú ọ̀gbọ̀n ìgbékalẹ̀ tó ló ni a lè fí pín ewì Yorùbá sí ìsọ̀rí.

Èrò yìí ni Babalọ́lá (1966:23) pàápàá faramọ̀ nígbà tó sọ̀ pé "Olukúlúkù àwọn ohùn ẹ̀nu wònyí ló ní ìlànà ìgbéjádé tirẹ̀ èyí sí ni a lè fí dá wọn mọ̀ pàápàá jùlọ̀ ewì Yorùbá". Ó sọ̀ pé kíí ṣe kókó inú ewì bí kò ṣe bí ewì kòòkan bá ṣe ní dún létí ẹ̀ni tó bá gbọ́ wọn ni yóó fí yà á sọ̀tọ̀ bí ẹ̀ni náà kò tilẹ̀ rí akéwì sọ́jú.

Nínú iṣẹ̀ rẹ̀ kan náà, ó fi kún un pé àwọn Yorùbá tí ní orúkọ fún ewì kòòkan láti ilẹ̀ wá àti pé nípa ohùn wọn ní a fi ní mọ̀ wọn ọ̀n gbé sáábẹ̀ ìsọrí tí olukúlukù wá. Lára àwọn ewì rẹ̀ ní iyèrẹ̀-Ifá àti Èsà/Iwì egúngún.

Qlátúnjì faramọ̀ èyí ọ̀ sí pé wọn ní àwọn ewì tí a ní ran lẹ̀nu. Àwọn miiṛán tí Qlátúnjì pín sáábẹ̀ ìsọrí yìí ní àwọn ewì àdúgbò bíi ègè (àrìwó) láààrin Ègbá, Alámò láààrin Èkìtì, Olẹ̀lẹ̀ láààrin Ìjẹ̀ṣà, Òsàré láààrin Ifẹ̀, àdán àti àsìkó láààrin Òndó, ọ̀ sí pé gbogbo wọn ní "CHANTING MODE" (Ewì tí á ní ran lẹ̀nu) èyí tí àwọn Ègbẹ̀ Onímọ̀ Yorùbá ní ilẹ̀ Nàìjíríà dábaa pé kí a máa pè ní ÌSÀRÉ.

Qlátúnjì (1984:17) tún fi èrò tó yàtò sí èyi hàn nígbà tó sọ pé:

Not all forms are recognizable by the mode of chanting, rara, ijaḷa, esa, ekun iyawo and iyere-ifa can be musically identified" ... there are those which are not recognised by the musical mode of chanting, but by certain characteristic linguistic and semantic features which set them apart.

Kíí ẹ̀ se gbogbo èyà ewì ní a lè fi ọ̀nà tí a gbà ní gbé wọn jáde dá wọn mọ̀. A lè fi ìlù dá rárà, ìjálá, ẹ̀kún iyàwó àti iyèrẹ̀-ifá mọ̀. Bákan náà ní àwọn tí a ní fi ìmọ̀ ìjìnlẹ̀ èdè àti ìtumọ̀ ọ̀rọ̀ inú wọn yà sọ̀tọ̀.

Lára wọn ní oríkì, ọ̀fọ̀, òwe, àlọ̀ àpamọ̀, tí Qlátúnjì pè wọn ní 'FEATURE TYPES'.

Àkíyèsí tí a ẹ̀ nibi ní pé kò sí èyíkéyì nínú wọn tó fẹ̀nuba ORIN bẹ̀ẹ̀ ipa pàtàkì sì ní orin ní kó ní ìgbésí ayé ọ̀mọ̀ Yorùbá. Ó sì tún jẹ́ èròjà pàtàkì fún ewì Yorùbá. Gẹ̀gẹ̀ bí Beier (1950:23) se sọ̀ báyii pé:

There is no occasion in Yoruba life that is not accompanied by song ... everyday life is also accompanied by a great deal of impromptu singing.

Kò sí ayẹyẹ̀ kan láyẹ̀ Yorùbá tí kii ní orin nínú. Ìgbé ayé wọn ojoojúmọ̀ ló ní orin tó pọ̀ nínú.

Olájubù (1987:23) gbìyànjú láti pín orin sí ọ̀nà méta báyìí:

- (i) Orin tó rí fí èrò Yorùbá nípa àwọn ohun pàtàkì láyé (bíi ikú, obìnrin) hàn.
- (ii) Orin tó fafámọ́ ohun kan tí ìjọba ẹ.
- (iii) Orin tó rí ẹ àtakò ètò ìjọba gbogbo – ìsòrí yìí ló pọ̀jù.

Bí èyí bá wá rí bẹẹ, a jẹ wí pé a lè pín ewì Yorùbá sí ọ̀nà méta ọ̀tọ̀ọ̀tọ̀. Àwọn tí a lè sọ lórò, àwọn tí a lè ran lẹnu (ÌSÀRÉ) àti àwọn tí a lè kọ lórin bíi orin àjòdún, orin ọ̀sẹ̀lú, orin arẹmọ, orin ọ̀we, orin iyá ibejì (abbl). Shùgbọ́n èyí tó kàn wá nínú iṣẹ́ yìí ni ìsòrí keji (EWÌ TÍ A N RAN LẸNU – ÌSÀRÉ) èyí tó yàtò sí orin, àrangbọ́ ni kii ẹ orin bẹẹ ó sì tún tayọ ọ̀rọ̀ síṣọ̀ pọ̀nbélé bíi tí ọ̀fọ̀. Ìsàré ni àwọn ewì tí a ti dárúkọ sáájú. Wúnrẹ̀n tí, a sába máa rí lò fún ÌSÀRÉ ni “sun” (ìjálá) tàbí “ke” (iwì) tabi “dà” (ègè).

Njẹ́ Àgbọ́sọ̀ Lásán Ni Ìsàré Yorùbá?

Ọ̀kan lára ewì alohùn Yorùbá ni Ìsàré, àtẹ̀nudénu ni, àjogúnbá sì ni pẹ̀lú. Àwọn òhńkọ̀wé Òyìnbó kan bíi Renne Wellek àti Austin Warren kò gbà pé lítíréşọ̀ ni ewì alohùn nítorí pé ní èrò tiwọn, ohun tí a bá ti pè ní lítíréşọ̀ gbọ́dọ̀ wà ní àkọ̀sílẹ̀. Wọn sọ pé “Literature is creative and art. It is also defined as anything in print”.

Gégé bí Chinweizu (et.al.) (1985:10) se sọ nípa èrò Roscoe àti àwọn aṣẹ̀wétà rẹ. Ó ní:

In essence they would like to appropriate African Literature as part of European National Literature.

Wọn fẹ́ láti wo lítíréşọ̀ ilẹ̀ Adúláwọ̀ gégé bí ẹ̀ka kan lára onírúurú lítíréşọ̀ àwọn òyìnbó.

A lè sọ pé ibi tó yé wọn mọ̀ ni nítorí ọ̀rọ̀ ló pilẹ̀ lítíréşọ̀, à báà kọ̀ ọ̀ sílẹ̀ tàbí kí a sọ ọ̀ lẹnu, àkọ̀sílẹ̀ wá dúró bíi ~~ise~~-qrò lójò èyí tí ànfaàní rẹ̀ jẹ́ pé a tún lè rí i lò lójọ̀ iwájú, abájọ̀ tí Dàda (1994:23) fí sọ báyìí pé:

African Literature refers to works done for African audiences by Africans and in African Languages whether these works are oral or written.

Lítíréṣọ ilẹ̀ adúláwọ̀ ni èyí tí a Ẹ̀ fun àwùjọ̀ adúláwọ̀ láti ọ̀wọ̀ ọ̀mọ̀ ilẹ̀ adúláwọ̀ àti ní èdè ilẹ̀ adúláwọ̀ ibáa Ẹ̀ àfẹ̀núsọ̀ tàbí àkọ̀sílẹ̀.

Ohun tí a rí fàyọ̀ nínú èyí ni pé bí ènìyàn kọ̀ ewì sílẹ̀, yóó padà wá kà á náà ni. Kí a tó mọ̀ ohun tí Fágúnwà kọ̀ sílẹ̀ kí ó sì tó ní ìtumọ̀ létí, ọ̀rọ̀ ẹ̀nu náà ni a fi gbé e jáde, èyí wá já sí pé ọ̀rọ̀ ẹ̀nu ló sàgbà èyí ti a kọ̀ sílẹ̀.

ÌSÀRÉ gẹ́gẹ́ bí ìsòrí kan lára ewì alohùn Yorùbá náà ni a mọ̀ sí ewì tí a ní ran lẹ̀nu. Lára àbùdá rẹ̀ ni ohùn tó jọ̀ orin tí a máa fi ní Ẹ̀ ìsàré, kò lè jẹ́ ọ̀rọ̀ ẹ̀nu sákálá, kò sì lè jẹ́ orin, orin máa ní wọ̀nú Ìsàré ni, a sì máa ní lu ilù sí Ìsàré nígbà mǐíràn. Níbi ayeyẹ̀, isẹ́sẹ̀ tàbí nńkan bíbọ̀ ni ìsàré ti máa ní wáyé. Ní agbo eré, kíi Ẹ̀ pé a máa ní múra sílẹ̀ de ìsàré. Bí ibìkan bá ti rí ni yóó sọ̀ bóyá ìsàré yóó wáyé tàbí kò níí wá.

Àwọn onímọ̀ bíi Fergusson gbà pé ìsàré gẹ́gẹ́ bí ewì alohùn Yorùbá tó kù, àkọ̀sọ́rí ni àti pẹ̀lú pé ẹ̀ńkan ló máa ní Ẹ̀tò rẹ̀ tí ẹ̀lòmǐíràn yóó sì gbé e jáde. Èyí ni kókó ohun tí a fẹ́ Ẹ̀ agbéyẹ̀wò rẹ̀ nínú isẹ́ yíí.

Qlájubù (1978:678) sọ̀ pé:

Among the Yoruba, verbal art is a specialist art and the artist are special memebtrs of the society. Yoruba verbal artists inmost instances are born rather than made.

Láàárín Yorùbá isẹ́ ọ̀nà apohùn Ẹ̀ pàtàkì àwọn apohùn jẹ́ ẹ̀ni ọ̀tọ̀ láláwùjọ̀. bíbí ní a bí àwọn apohùn Yorùbá, a kò dá wọ̀n.

Èyí fi yé wa pé kíi Ẹ̀ pé a kàn ní sun ìsàré ni bí kò Ẹ̀ pé a máa ní bí mọ̀ ènìyàn ni, àjogúnba ní láti ìran kan sí èkejì. Èyí ní pé ẹ̀bùn gidi ní àti pé a gbọ̀dọ̀ kọ̀ nípa rẹ̀ kí a tó lè mọ̀ ọ̀n Ẹ̀.

Ó fi ìdì'èrò rè múlẹ̀ ní ojú ìwẹ̀ 679 nígbà tó sọ pé:

To be a successful artist, one needs to be rigorously trained. Training for each type of verbal art follows a systematic and prescribed sequence and in most cases it starts in early childhood. For instance in Sango pipe, the 'Adosu' is identified as early as the age of eight.

Láti ẹ̀ ẹ̀seyorí nínú isẹ̀ ewẹ̀ kíkẹ̀, a níláti lẹ̀ fún ẹ̀kọ̀sẹ̀ gidi. Ẹ̀kọ̀ nípa isẹ̀ onà kòòkan ní ìlànà tirẹ̀ ó sì sáà maa ní bẹ̀rẹ̀ láti ìgbà ẹ̀we. Bí ẹ̀pẹ̀rẹ̀ láti nńkan bí ọmọ ọdún méjọ ni a ti maa ní yan adósù Sàngó.

A ka àwọn asùnsàré' sí ẹ̀ni tó n' dáníláráyá lálwùjọ, wọn a maa ẹ̀ ìgbélaruge àṣà. Qlájubù (1987:12) tilẹ̀ fi kún un pé yàtò fún ìdáráyá wọn tún maa mú kí ìmọ̀lára ọkàn òhwooran yàtò, ẹ̀yí lẹ̀ jẹ̀ mọ̀ ẹ̀rù, ìjaya, ó lẹ̀ jẹ̀ ẹ̀fẹ̀, iríra tàbí kí ó pawọn lẹ̀rìn-ín. Ó fún wa ní ẹ̀pẹ̀rẹ̀ orin ìfẹ́hónú àwọn akẹ̀kọ̀ọ̀ hàn gẹ́gẹ́ bí ẹ̀yí tó lẹ̀ dá rúgúdu sílẹ̀ nígbà tí ìrẹ̀mọ̀jẹ̀ jẹ̀ orin ìdàrò níbi ayeye ìsínkú àgbà ọdẹ̀. Nítorí náà, kò sí ẹ̀ni tó ní mú wọn bẹ̀ẹ̀ ní a kii dẹ̀rùbà tàbí kí a tilẹ̀ halẹ̀ mọ̀ wọn. Àkọ̀mọ̀nà wọn nígbà náà ni pé: "N' ó wíí, ọba kii m'ókọ̀rin, ẹ̀bí kònkò n' wí tiẹ̀ l'ódò". Àwọn ni a lẹ̀ fi wé àwọn oníṣẹ̀ ìròyìn ti ayé ọlájú ọ̀de òní. Wọn dàbí ọlópáá tó n' kílọ̀ ìwà.

Lòdótọ̀ ni asùnsàré a maa dání láráyá sùgbọ̀n ohun tó dájú ni pé ìṣẹ̀lẹ̀ ni yóó sọ ohun tí asùnsàré yóó wíí. Tí ẹ̀yí bá wá rí bẹ̀ẹ̀, kò dájú pé asùnsàré lẹ̀ tún ìsàré tó ti sun níbi ìṣẹ̀lẹ̀ kan sun níbi ìṣẹ̀lẹ̀ kejì tí kò báramu. Lára ẹ̀rì ti a lẹ̀ ló fún ẹ̀yí ni ohun tí Qlájubù (1981:73) sọ, nípa èrò ìwòran níbi ewẹ̀ alohùn Yorùbá. Ó sọ báyii pé:

The audience varies in composition and size ... the audience varies from one genre of Yoruba oral poetry to the other ... The audience is not also controlled. They are also free to arrive and leave as they please.

Èrò ìwòran máa n' yàtò ní'ye àti irú èyàn láti inú eré kan sí èkejì, kò sí òfin tó n darí, wòn. Igbà tó bá wù wòn ni wòn lè dé tàbí kúrò lágbo eré.

Bákan náà, Olájubù (1974:36) sọ nípa apèsà pé:

As each guest arrives, or departs or offers a gift, so also must he reacts by singing the praise of the particular guest.

Bí àlejò kan bá ẹ̀ ń dé tàbí kúrò lágbo eré tàbí fi ẹ̀bùn sílẹ̀, ẹ̀ẹ̀ ni apèsà gbọdọ̀ fi èyí hàn nípa kíkí oríkí àlejò ẹ̀ẹ̀.

Ní ojú ìwé ogójì ìwé náà, (p.40) ó sọ báyii' pé:

Though iwi is a form of traditional oral poetry, its content is not static or stereotyped. It keeps changing with different situations. For this reason, no artist can repeat verbatim a chant he has chanted before. Every performance yield a new poem.

Bí iwí tìlẹ̀ jẹ́ ewì alohùn, ohun tó wà nínú rẹ̀ kò dúró lójú kan náà, ó máa ń yípadà bí ìsẹ̀lẹ̀ náà bá ẹ̀ ń yípadà. Nítorí náà, kò ẹ̀ ẹ̀ kí akéwì kan tún ewì tó tí kẹ́ tẹ̀lẹ̀ rí kẹ́. Ìsẹ̀lẹ̀ kòòkan ló máa ń bí ewì tuntun.

Gbogbo àkíyèsí wònyí fi kún un pé kíí ẹ̀ ń ìsẹ̀lẹ̀ nìkan ni yóó sọ irú ohun tí asùnsàré yóó wí bí kò ẹ̀ ń ẹ̀yà èrò ìwòran tí ó bá wà nìbẹ̀. Ó tún fi kún un pé bí ìsàré kan yóó ẹ̀ ń gùn tó wà lẹ́wọ̀ iye èrò ìwòran tó wà nìbẹ̀, bí nìkan ipanu ẹ̀ ń pọ̀ tó àti bí asùnsàré pàápàá ẹ̀ ń mọ́ ọ̀n ẹ̀ ń tó, èrò wònyí sì wà nínú asùnsàré fúnra rẹ̀ ní gbogbo igbà.

Yáí (1986:46) jẹ́ kí a mọ́ pé àwọn akéwì tàbí akọrin a máa dánrawò kí wòn tó sere. Ó sọ pé gbogbo orin tí ẹ̀nìkan tàbí àkọjọpọ̀ ọ̀sẹ̀ré' bá sẹ́dà ní wòn yóó yiiri wò lápapọ̀.

Géḡḡ bí Lord (1965) 'se sọ, Asùnsàré kíí ẹ̀ ń ẹ̀ni tó ń polongo àṣà, ịṣe àti ìsẹ́dálẹ̀ nìkan bí kò ẹ̀ ń ẹ̀ni tó ń ẹ̀ ń àtínúdá ara rẹ̀, kíí ẹ̀

òsèré tò déédé ní se àwítúnwí ohun tí ẹ̀nikan tí sọ tàbí èyí tí òun fúnra rẹ̀ tí sọ, asèdà ewi ni, akéwì sì ni pèlú.

Olájúbù (1978:15) sọ pé oríkì ní ó se pàtàkì jùlọ nínú ilé èròjà fún ewi alohùn gbogbo àti pèlú pé kí akéwì tò lè sọ pé òun dá ara òun lójú, ó gbòdò ní ìmò tò kún nípa oríkì orílẹ̀ ẹ̀nikòòkan, ìdílé, ìlú, èyí tí wà, kò sì lè yí padà. Ó pọ̀n dandan kí akéwì èyíkéyí nínú àwọn ewi alohùn kó oríṣiríṣi oríkì sórí kí ó sì lè se àmúlò wọn nínú ìsàré síṣun.

Kò sí akéwì tàbí asùnsàré tò lètò lẹ́tí fí kún tàbí kí ó yọ kùrò nínú oríkì ẹ̀nikẹ̀ni. Bí èyí tilẹ̀ wà rí bẹ́ẹ̀, síbẹ̀ iye kò jásí pé bí ẹ̀nikan bá se kí i, bẹ́ẹ̀ náà ní ẹ̀nikẹ̀jì yóó sọ q ní síṣẹ̀-n-tẹ̀lẹ̀. Bí ó se wu olukúlùkù ní ó lè se ààtò tàbí àmúlò rẹ̀. Ìdí nìyí tò fí jẹ́ pé ohun tí ẹ̀nikan bá sọ, ẹ̀nikẹ̀jì lè má sọ ọ.

A lè fí oríkì ìsàlẹ̀ yí lẹ́tí ẹ̀nu òkòrin méta ọ̀tọ̀ọ̀tọ̀ se àpẹẹ́ èyí.

ÒKÒRIN (1)	ÒKÒRIN (2)	ÒKÒRIN (3)
Orúkọ Túnjì Ìran Elerin	Orúkọ Babalọlá, Ìran Elerin	Orúkọ Babalọlá Ìran Elerin
Igi tó ya dínà olówé	Igi lààlà tí a mò mò Ìran elerin	Igi lààlàà tí a mò
Agbára ogun jìjà Ìran Elerin	Ìsẹ́lẹ̀ omi pọ̀ jọkà	Àwọn Elerin
Àwọn Elerin	Àwọn Elerin tí kii sàseti	Agbára ogun jìjà
Abàmi igi gbìngbin	Awon Elerin to mo nipa oge	Oke nla Elerin
Ìhàlẹ̀ ọba Abíọ́dún àti Elerin	Àwọn Elerin	Igi Àfòn tò ya dínà Ìtókasi àwọn igi méjì mìràn
	Òkè nla Elerin	
	Agbára ogun jìjà	
	Àwọn Elerin	
	Igi tó ya dínà olówé àti Ìtókasi àwọn igi méjì mìràn.	

Àkiyèsí tí a ẹ̀ nípa àtẹ̀ yìí ní pé tó bá jẹ́ pé àwítúnwí ní asùnsàré n' ẹ̀, bóyá ní yóó ẹ̀ lẹ̀ yege nínú èròngbà rẹ̀ àti pé kò níí sí ìyàtò láàárín ohun tí òkòrin kan ní sọ àti ti èkejì. Ohun tó bá jẹ́ àkósórí tàbí àgbòsọ̀ kò gbòdò yàtò nínú ààtò àti ohun tó wà nínú ti ènikòòkan.

Tí a bá tẹ̀lé ohun tí Fergusson àti àwọn olólùfẹ̀ rẹ̀ sọ pé àgbòsọ̀ tàbí àwítúnwí ní ìsàré, a jẹ́ pé a lẹ̀ fi ìsàré wé àdúra Olúwa nínú Bíbélì tó jẹ́ pé bí ọ ẹ̀ wà ní àkọsílẹ̀ bẹ̀ẹ̀ ní a gbòdò kà á láí yẹba rará. Ohun tó dájú ní pé ọ̀rọ̀ ìsàré kò rí bẹ̀ẹ̀. Olájúbù (1987:12) pàápàá jẹ́rìí sí èyí, ọ sàlàyé pé a kò lẹ̀ tọka sí àlọ̀ tàbí ewì alohùn mìíràn gẹ́gẹ̀ bí èyí tí akéwì lẹ̀ kọ̀ sórí kí ọ̀ sì gbé e kalẹ̀ bẹ̀ẹ̀ gẹ́ bíi ti àdúra Olúwa.

Olájúbù (1974:34) sàlàyé pé ewì kòòkan ló ní ìlànà tirẹ̀ èyí tí a kò sì lẹ̀ yípadà, gbogbo akéwì ló gbòdò mọ̀ ìlànà nàa sórí kí wọn sì ẹ̀ é kí ọ̀ gún régẹ̀ nínú kíkẹ̀ ewì wọn ní gbangba. Ó ẹ̀ é ẹ̀ kí asùnsàré ẹ̀ àmúlò lára ohun tí ènikan ti sọ sáájú, síbẹ̀ ohun tó dájú ní pé tí ọ̀ bá fẹ́ ẹ̀ é, yóó ẹ̀ e, ní ìlànà tí ara rẹ̀ ní. Láyé àtijọ́, tí a bá fún akékọ̀ọ̀ ní àkósórí láti kà nínú Bíbélì, tí akékọ̀ọ̀ bẹ̀ẹ̀ bá dé ilẹ̀-iwé ní ọ̀jọ̀ kejì tí a ní kí ọ̀ kà á, ohun tí a ó máa retí ní ohun tó wà nínú Bíbélì gan an. Akékọ̀ọ̀ bẹ̀ẹ̀ kò létọ̀ láti lo èdè ti ara rẹ̀, ọ̀ tilẹ̀ gbòdò fi gbogbo àmì bí ìdánudúró díẹ̀, ìbèèrè, ìdánudúró pátápátá (abbl) tó wà níbẹ̀ sí i. Ọ̀mọ̀ tí kò bá ẹ̀ èyí kò níí gba oríyìn fún irú isẹ̀ bẹ̀ẹ̀. Tí a bá fi ọ̀jọ̀ èyí wò ọ̀, a ọ̀ gbà pé ìsàré kò fi ibikàn jọ̀ èyà àkósórí tí a rí wí yìí.

Síwájú síi, àwọn kan tún sọ pé nípasẹ̀ dògùn ìsòyè ní asùnsàré fi n' rántí ohun tó ti kọ̀ sórí. Lórí èyí, Olájúbù (1978:683) sọ pé:

While the Yoruba belief in the efficacy of these charms perhaps the most important things that help the artist learn the content of their verbal art forms are practice, continuous repetition plus the structure of the verbal art form themselves

Bí Yorùbá tilẹ̀ gbàgbọ̀ nínú dògùn ìsòyè síbẹ̀ ìmúrasílẹ̀ àti ìdánrawò léráléra ló n' ran òkòrin lówọ̀ láti mọ̀ ohun tí yóó wí i.

Ohun tí èyí ní sọ ni pé ohun tí a bá ti ní ẹ̀ ní gbogbo ìgbà àfàimọ́ kí o máa di bárákú fún ni. Nítorí náà, léyìn tí asùnsàré bá ti ní sun ìsàré ní gbogbo ìgbà, yóó ti di bárákú fún un, níwọ̀n ìgbà tó bá sì ti ní èròjà bí oríkì ní àrọ̀wọ̀tó rẹ̀, ó di dandan kí ó ẹ̀ ẹ̀ ìsàré sísun rẹ̀ ní àṣẹyẹgẹ.

Kí a tó lè gbà pé àgbọ̀sọ ni ìsàré àti pé ohun tí ẹ̀nikan ti sọ tí ẹ̀lòmííràn ní tún sọ ni, a gbọ̀dọ̀ bèèrè bóyá ó rọ̀rùn tàbí kò rọ̀rùn láti kọ ohun tí a kò kọ sílẹ̀ sórí nítorí pé àtẹ̀nudẹ̀nu ni gbogbo ìsàré láàárọ̀ ọ̀jọ̀ wá, kò sí àkọ̀sílẹ̀ fún wọ̀n.

Èrì mííràn tún ni pé kò dájú pé tí a bá lọ wòran asùnjálá tàbí apẹ̀sà kan, bóyá ni a ẹ̀ lè rántí ìdà kan nínú ọ̀gọ̀rùn-ún ohun tí apẹ̀sà wí léyìn tí ó bá lọ tán kí a sì hun ún pọ̀ bí òun náà ẹ̀ hun ún. Ohun tí a lèrò pé ó rọ̀rùn jùlọ̀ ni láti rántí orin tí irú àwọ̀n asùnsàré bèè bá kọ bóyá nítorí pé èdè inú orin sún mọ̀ èdè ọ̀jọ̀jómọ̀ ju ìsàré lọ, nítorí náà, ó rọ̀rùn láti rántí ju ìsàré lọ.

Ènìyàn lè wà lẹ̀nu ẹ̀kọ̀sẹ̀ fún ìgbà kan kí ó tó lè sun ìsàré, síbẹ̀ ẹ̀kọ̀sẹ̀ bèè yàtọ̀ sí èyí tí a ní ya à̀sìkò kan sọ̀tọ̀ láti dánílẹ̀kọ̀ọ̀ lórí èyí tó wù kí a fẹ́ ẹ̀. Ọ̀mọ̀ ẹ̀kọ̀sẹ̀ yóó máa kọ ẹ̀ ẹ̀ nípa sísín ọ̀gá tàbí asájú rẹ̀ jẹ̀ pàápàá níbi eré ìta-gbangba. Nígbà tí asùnsàré (bí asùnjálá) bá ní tó ọ̀mọ̀ ẹ̀kọ̀sẹ̀ méjì tàbí méta, ìjálá sísun yóó wá dàbí orin tí a ní lẹ̀ tí a sì ní gbè ẹ̀.

Qlájubù (1978:680) sọ pé:

During any public performance, the pupil takes his turn when all his seniors in the art have had theirs. This means he is able to listen to other peoples' chants and learn from them.

Nígbàkúgbà tí wọ̀n bá ní ẹ̀sẹ̀ ìta gbangba ni ọ̀mọ̀ ẹ̀kọ̀sẹ̀ pàápàá yóó máa dánrawò léyìn tí àwọ̀n àṣíwájú rẹ̀ há ti ẹ̀ bèè, èyí yóó fún un ní àhààní láti tẹ̀tí sí àwọ̀n àṣíwájú rẹ̀.

Àrìwísí tiwa lórí èrò yìí ni pé bí ọ̀mọ̀ ẹ̀kọ̀sẹ̀ tilẹ̀ ní ẹ̀ àwọ̀kọ̀sẹ̀ àwọ̀n àṣíwájú rẹ̀ gẹ́gẹ́ bí Qlájubù se sọ, síbẹ̀ èyí kò sọ pé yóó kọ̀ àkọ̀sọ́rì tàbí kí ó ẹ̀ ẹ̀ àgbèrù gbogbo ohun tí àwọ̀n asájú rẹ̀ wí bí kò ẹ̀ pé ó lè rí ohun tí yóó wúlò fún un tàbí kí ó tìbẹ̀ rántí oríkì kan

tí ó gbàgbé kí ó sì fi kún tirẹ. Ó ní láti ẹ èyí lónà tò bá wù ú ni pèlú.

Olájubù tún pe àkíyèsí wa sí i pé ẹyà ewì tàbí isàré tí ẹnìkan yóó gbé síta lẹ jẹ èyí tí ẹsìn Olúwa rẹ tàbí isẹ tí a bí Olúwa rẹ sí yóó sọ. Ó lẹ jẹ ti òwò pàápàá. Kíi ẹ ohun tó bójúmu kí ẹni tí a bí ní ìdílẹ̀ qdẹ lẹ maa pe ẹsà egúngún. Irú ẹni bẹẹ kí i nńyì lánwùjọ àwọn ẹniyàn rẹ wọn a sì maa pé é ní àsáwò tàbí aláwòse. Àyàfi tí ó wà nínú èyí ni àwọn isàré tí kò jẹ mọ ẹsìn tàbí ti ìbí kankan. Ó lẹ jẹ èyí tí a kàn n ẹ láti dáníláráyá bí olele, rára àti bẹẹ bẹẹ lẹ.

Şíwajú síi, Ilésanmí (1986:89) sọ pé:

Kò sí àgbékalẹ isàré méjì tó lẹ bá ara wọn dọgba régi, ànfààní wà fún akéwì láti lo ogbon nínú àbùdá tirẹ kí qnà àti ẹwà tó hun mọ isàré rẹ lẹ wúlò fún àkókò tí àjòdún kòòkan bọsí àti fún àwọn tó wà níbi àjòhún náà.

Ohun tí Ilésanmí sọ yíi, fi ìdí òtítọ rẹ múlẹ pé asùnsàré kíi ẹ àwítúnwí tàbí àgbọsọ lásán bí kò ẹ pé ó n sẹdà ewì tirẹ ó sì lo ogbon inú àti làákàyè ti ara rẹ láti gbé e jade.

Yàtò fún èyí, àkíyèsí tí a tún gbọdò ẹ ni pé tí a bá n ẹ ayeyẹ àjòdún kan, tí asùnsàré sì n sun isàré rẹ, ó ẹ é ẹ pé kí àlejò kan pàtàkì dé sí agbo eré náà, tí èyí bá rí bẹẹ kíá ni asùnsàré yóó yí ohun padà, èyí ni pé yóó kúrò lórí ohun tó n sọ yóó sì bó sórí ẹni tó sẹsẹ dé. Kò dájú pé èyí lẹ ẹ é ẹ níbíkíbi tí a bá ti n ẹ àgbọsọ, bẹẹ gégé ni kò sí ìdánílójú pé àlejò tuntun tó dé s'ójú agbo isàré tí ẹnìkan ẹ lánàa náà ni yóó dé sí ibi ti ẹnìkejì lóníi.

Ó fẹrẹ lẹ jẹ pé gbogbo irúfẹ. ewì tí a n tọka sí wọnyí ló ti di àmúsẹyẹ báyii, nítorí náà, ìdíje sába maa n jẹ àwọn akéwì tàbí apohùn lógún nítorí ohun àbùkù ni kí èrò ìwòran tú mọ-on lórí àti pèlú pé bí eré bá ẹ dùn mọ, bẹẹ ni ẹbùn yóó ẹ pò tó. Fún ìdí èyí, olukúlùkù ni yóó maa gbìyànjú láti ta ẹnìkejì rẹ yọ. Nínú síse èyí, kò dájú pé ó ẹ é ẹ kí asùnsàré kan maa ka àkósórí tí ẹnìkan ti sọ sáájú. Èyí ni Ogúnba (1975:847) fi sọ nípa egúngún Qláyẹwú pé:

He knows he has to compete with other special Egungun in the community, and therefore must do all he can to project his own sterling qualities. His impressive genealogy, his excellent dancing skills, his forcefulness, even the unparalleled beauty of his mask and costume.

Ó mò pé òun yóó fi aga gbá'ga pèlú àwọn egúngún pàtàkì mífiràn lágbègbè rẹ nítorí nàà yóó sa gbogbo ipá rẹ láti ta àwọn yòókù yọ níhú ìṣe rẹ gbogbo.

Ní ìparí, tí asùnsàré kan (asùnjálá tàbí apèsà egúngún) bá sere lónìí, èrò ìwòran a pọ̀ yanturu, síbẹ̀ èyí kò sọ pé kí wọn má pọ̀ ju ti àkókò lọ lójọ̀ kejì. Èyí nìkan kọ, a tún lè rí ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ àwọn tó wòran ti àkókò níbi ti ẹ̀lẹ̀ẹ̀kejì pèlú. A wá lè bèrè pé báwo ni èyí ẹ̀ lè rí bẹ̀ẹ̀ tó bá jẹ̀ pé ohun tí ẹnìkan ti sọ sáájú ni ẹ̀lòmífràn tún kọ sọrí tó sì fẹ́ẹ̀ tún un wí tàbí kí ó kàà sètí aráyé? Ó dájú pé èyí kò lè rí bẹ̀ẹ̀. Ìyẹn ni pé tó bá jẹ̀ àkọ̀sọrí tí a n kà ni, kínni a wá n' rí wò níbẹ̀ tí a fi máa n' lọ wòran lójoójumọ̀ bẹ̀ẹ̀?

Àgbálogbábọ̀

A lè sọ pé àiní ìmọ̀ tó kún tó nípa irúfẹ̀ ewì alohùn Yorùbá tí a mò sí ÌSÀRÉ ló fà ǎ tí àwọn èèyan bíi Fergusson (1968), Beier (1970) àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ fi sọ pé àgbọ̀sọ̀ lásán ni Ìsàré.

Bí ó tilẹ̀ jẹ̀ pé asùnsàré ní láti kọ̀ àwọn nńkan bíi oríkì, àti orin sọrí nínú ìsàré rẹ̀, kò dájú pé èyí tó ẹ̀rí tí a fi lè gbà pé ohun tí ẹnìkan ti wí sáájú tí ẹ̀lòmífràn tún n' ẹ̀ àtúnwí rẹ̀ lẹ́yìn tó ti kọ̀ q sọrí tán ni ÌSÀRÉ.

Kò ẹ̀ ẹ̀ ẹ̀ fun asùnsàré kan láti tún ohun tó ti sọ sáájú sọ láìyẹ̀ba. Èyí nìkan kọ̀, ohun tí yóó jáde nínú ìsàré kan ní nńkan ẹ̀ pèlú èrò ìwòran àti ìṣẹ̀lẹ̀ tí a n sun ìsàré fun lálawùjọ̀. Níwọn ìgbà tí ìṣẹ̀lẹ̀ kò bá ti lè jẹ̀ ọ̀kan nàà tí èrò ìwòran sì n' yàtò sí ara wọn láti ìgbà-dé-ìgbà, kò ẹ̀ ẹ̀ ẹ̀ láti máa ẹ̀ àwítúnwí ohun tí ọ̀ṣẹ̀ré kan ti sọ sáájú. Bẹ̀ẹ̀ gẹ́gẹ́, tí a bá pe asùnjálá pé kó wá sun ìjálá tó ti sun sáájú, bóyá ni yóó ẹ̀ lè rí èyi ẹ̀ rára.

Ìdíje máa n wà láààrin àwọn asùnsàré, olukúlùkù yóó sì máa gbìyànjú láti ta ẹnìkejì rẹ yọ. Kò dájú pé èyí lè wáyé tó bá jẹ pé àgbọsq lásán ni asùnsàré n ẹ, tí ó bá sì rí ẹ àgbọsq, kò dájú pé èrò ìwòran yóó tilẹ̀ dúró láti gbọ̀ ọ̀rọ̀ ẹnu asùnsàré rára.

Ìsàré yàtọ̀ sí ẹsẹ̀ inú Bíbélì tí a kọ̀ sọrí tí a sì gbọ̀dọ̀ kà bẹ̀ẹ̀ gan an. Bí ó tilẹ̀ jẹ̀ pé asùnsàré lè ẹ àmúlò lára ohun tó ti sọ sáájú, kò dájú pé ó lè ẹ èyí láìṣe àtínúdá ara rẹ̀ tàbí kí o' gbé e jáde ní sísẹ̀-n-tẹ̀lé bíi ti aṣíwájú rẹ̀.

Tí ó bá jẹ̀ pé ohun tí ẹnìkan ti sọ ni ẹnìkejì tún kọ̀ sọrí tó sì n gbé jáde, kò dájú pé irú ìdíje tí a ti tọ́ka sí sáájú yóó lè máa wáyé.

Láàdótán, ohun tí a n sọ ni pé Ìsàré gégé bí ìsòrí kan pàtàkì lára ewì alohùn Yorùbá kọ́já àkọ́sọ́rí, bí a bá sì ẹ àmúlò iṣẹ̀ ẹnìkan, kò sí ọ̀fin tó dè é pé a kò lè ẹ àtúnṣe sí i.

Níwọ̀n ìgbà tí a bá ti fara mọ̀ ọ̀n pé èrò ìwòran sáà maa rí sọ ohun tí asùnsàré yóó wí àti pẹ̀lú pé tí àlejò pàtàkì kan bá dé sí agbo eré, asùnsàré máa n mẹnù kúrò lórí ohun tó n sọ bọ̀ tí yóó sì bọ̀ sọrí ohun mìíràn láti pe àkíyèsí ẹni tó dé sí ara rẹ̀, kò dájú pé tí ó bá ẹ àgbọsq lásán ló n ẹ, yóó lè ẹ ẹ ẹ fun un láti yà kúrò lórí ohun tó ti n sọ bọ̀.

Àkọ́jọ̀ Orúkọ̀ Ìwé

- Adéyemí, O. (2001). "Ìṣẹ̀ ọ̀rọ̀ lámẹ̀yító̀ lítíré́sọ̀ Yorùbá." In Bádé Àjàyí (Ed.) *Èkọ̀ Ìjìnlẹ̀ Yorùbá, Èdà-Èdè Lítíré́sọ̀ àti Àṣà. Ìjèbú Ọ̀de: Shebiotimo Publications*, pp. 145-166.
- Babalqlá, A. (1966). *Contents and Form of Yoruba Ijala*. London: Oxford Clarendon Press.
- Beier, U. (1956). "Yorùbá vocal music" *African Music* 1(3): 23-38.
- Beier, U. (1959). *Yorùbá Poetry*. Ibadan: Government Press.
- Beier, U. (1960). *Yorùbá Poetry: An Anthology of Traditional Poems*. Cambridge: University Press.

- Dàda, P.O. (1994). "Literary criticism and African literature." In Olú Qbáfemi (Ed.) *New Introduction to Literature*. Ibadan: Y-Books, pp. 43-54.
- Fergusson, B. (1968). *Aristotle's Poetics*. Oxford: Clarendon Press.
- Ilésanmí, P.M. (1986). "Ìsàré àti orin òṣun". *Láàṅgbàsà Jónà Iṣé Akadá Ní Èdè Yorubá* 3. Lagos: University of Lagos, pp. 87-97.
- Qlájubù, O. (1974). "Iwì egúngún chants: An introduction". *Research In African Literature* 5(1): 23-31.
- Qlájubù, O. (1975). "Composition and performance techniques of Iwi egungun." In Wande Abimbola (Ed.) *Yoruba Oral Tradition*. Ibadan: University Press, pp. 877-934.
- Qlájubù, O. (1981). "Yorùbá oral poetry: Composition and Performance." In G. Ashiwaju, U.N. Abalogu and R. Amadi Tshiwala (Eds.) *Oral Poetry in Nigeria*. Lagos: Emanconprint Limited, pp. 71-85.
- Qlájubù, O. (1987). *The Voice of the Artist: The Voice of the People*. Ilorin: Unilorin Press.
- Qlátúnjì, O.O. (1984). *Features of Yorùbá Oral Poetry*. Ibadan: University Press Limited.
- Òpèfèyítímí, A. (1997). *Tiórì Ìṣọwọ̀lòdè*. Òṣogbo: Tanimihin-Qlá Press.
- Ògúnbà, O. (1975). "The performance of Yoruba oral poetry." In Wande Abimbola (Ed.) *Yoruba Oral Tradition*. Ibadan: University Press, pp. 807-876.
- Yáì, B. (1986). "Towards a new poetics of oral poetry in Africa" *Ife Annals of the Institute of Cultural Studies* (1) Ile-Ife: University of Ife Press, pp. 40-45.

ALORE

Ilorin Journal of the Humanities
is published through the generous
endowment by Mr. Jan Bakker,
A Dutch Philantropist with Business
connections in Nigeria.